

10. *Organizatsiia eksperimentalnoi deiatelnosti doshkolnikov [Organization of experimental activities of preschoolers] : Metodicheskie rekomendatsii / L.N. Prokhorova redaks. – M. : ARKTI, 2008.*

11. *Aralbaeva R. K. (2012). Mektepke deingi pedagogika [Preschool pedagogy] : oqulyq / R.K.Aralbaeva. – Almaty: Zhogary oqu oryndarynyn kauyldastygy [in Kazakh].*

МРНТИ 14.23.17

<https://doi.org/10.51889/2022-1.1728-5496.25>

Метербаева К.М.,^{1*} Фарифолла А.М.,¹ Аманжолова Ә.Н.¹

¹ *Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІН ЖЕТІЛДІРУДЕ МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Мақала балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес педагогикалық құралдарды қажет ететін мектепке дейінгі ұйымның оқу-тәрбие процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолданудың өзекті мәселесіне арналған. Осыған байланысты зерттеудің өзектілігі мектепке дейінгі білім беру процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды тиімді пайдалану мәселесі қарастырылады.

Зерттеудің мақсаты мектепке дейінгі ұйымдардың оқу-тәрбие процесінде мультимедиялық технологияларды қолданудың әзірленген әдістемесін теориялық негіздеу, эксперименталды түрде тексеру және тиімділігін дәлелдеу болды.

Мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілерінің мультимедиялық технологияларды өз тәжірибелерінде оңтайлы пайдалану қажеттілігі заман сұранысына ие болғандықтан, оны білім беру саласында дұрыс ұйымдастыра алуына міндеті айқындалған. Сол үшін ақпараттық технологияларды тәрбиешінің өзі толық меңгеріп, балалардың жас ерекшеліктеріне сай түрлендіріп үйретудің жолдары сараланады. Авторлар мультимедиялық технологиялармен орындалатын тапсырмалар жүйесін топтастырып, оны шешу жолдарын көрсетеді. Сонымен қатар, мектепке дейінгі тәрбиеленушілердің оқыту үдерісін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды пайдаланудың артықшылығы мен өлшемдері нақтыланып, жұмыс істеудің тиімді факторлары баяндалады.

Мақалада мектепке дейінгі ұйымның оқу-тәрбие процесінде тәжірибеге енгізілген мультимедиялық құралдарды қолданудың тиімді жолдары мен әдістерін зерттеудің кейбір нәтижелері көрсетілген. Деректерді талдау үшін авторлар бақылау, озық тәжірибелерді жалпылау, сауалнамалар, бейне және ойын зерттеу әдістерін пайдаланды.

Қорытындылай келе, авторлар интернет ресурстарын пайдалану мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын дамытуға мүмкіндік беретінін, тәрбиешіге балалардың оқуға деген ынтасын арттыруға көмектесетінін дәлелдейді. Сонымен қатар, оқу үрдісінде мультимедиялық технологияларды тиімді пайдаланғанда ғана оң нәтижеге қол жеткізуге болатыны анық. Зерттеудің нәтижесінде мектепке дейінгі ұйымдарда оқу процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолдану мүмкіндіктері анықталды.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі білім беру үдерісі, мультимедиа, мультимедиялық технология, іс-әрекет, мүмкіндіктер

Метербаева К.М.,¹ Ғарифолла А.М.,¹ Аманжолова Ә.Н.¹

¹ *Казахский национальный женский педагогический университет, г. Алматы, Казахстан*

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Аннотация

Статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме применения мультимедийных технологий в совершенствовании образовательного процесса дошкольной организации, который требует педагогического инструментария, соответствующего возрастным особенностям детей. В связи с этим, актуальность исследования заключается в проблеме эффективного использования мультимедийных технологий в совершенствовании учебного процесса дошкольных организаций.

Цель исследования состояла в теоретическом обосновании, экспериментальном апробировании и доказательствах эффективности разработанной методики использования мультимедийных технологий в учебном процессе дошкольных организаций.

Необходимость оптимального использования мультимедийных технологий в образовательном процессе дошкольной организации - это требование сегодняшнего времени и задача воспитателей правильно организовать ее. Для этого необходимо, чтобы информационные технологии были полностью освоены самим воспитателем и дифференцированы в учебный процесс в соответствии с возрастными особенностями детей. Авторами группируется система задач, выполняемых мультимедийными технологиями, намечаются пути ее решения. Кроме того, изложены эффективные факторы функционирования, конкретизированы преимущества и критерии их использования в совершенствовании процесса обучения дошкольников.

В статье показаны некоторые результаты изучения эффективных способов и методов использования мультимедийных средств, которые были внедрены на практике в образовательном процессе дошкольной организации. Для анализа данных авторами были использованы наблюдение, обобщение передового опыта, анкетирование, видео, и игровые методы исследования.

В заключении авторами доказывается, что использование интернет-ресурсов позволяет развивать познавательный интерес детей дошкольного возраста, помогает воспитателю повысить мотивацию детей к обучению. Вместе с тем, становится очевидным, что только при эффективном использовании мультимедийных технологий в учебном процессе можно добиться положительных результатов. Результатом исследования являются выявленные возможности использования мультимедийных технологий в совершенствовании процесса обучения в дошкольных организациях

Ключевые слова: образовательной процесс дошкольной организации, мультимедиа, мультимедийные технологии, деятельность, возможности.

Meterbayev K.M.,¹ Garifolla A.M.,¹ Amansholova A.N.¹

¹ *Kazakh national women's pedagogical university Almaty, Kazakhstan*

POSSIBILITIES OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE PRESCHOOL EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The article is devoted to the current problem of the use of multimedia technologies in improving the educational process of a preschool organization, which requires pedagogical tools that correspond to the age characteristics of children. In this regard, the relevance of the study lies in the problem of the effective use of multimedia technologies in improving the educational process of preschool organizations.

The purpose of the study was to theoretically substantiate, experimentally test and prove the effectiveness of the developed methodology for using multimedia technologies in the educational process of preschool organizations.

The need for the optimal use of multimedia technologies in the educational process of a preschool organization is a requirement of today's time and the task of educators to properly organize it. For this, it is necessary that information technologies be fully mastered by the educator himself and differentiated into the educational process in accordance with the age characteristics of children. The authors group the system of tasks performed by multimedia technologies, and outline ways to solve it. In addition, effective factors of functioning are outlined, the advantages and criteria for their use in improving the learning process of preschoolers are specified.

The article shows some results of the study of effective ways and methods of using multimedia tools that have been put into practice in the educational process of a preschool organization. To analyze the data, the authors used observation, generalization of best practices, questionnaires, video, and game research methods.

In conclusion, the authors prove that the use of Internet resources makes it possible to develop the cognitive interest of preschool children, helps the educator to increase the children's motivation for learning. At the same time, it becomes obvious that only with the effective use of multimedia technologies in the educational process can positive results be achieved. The result of the study is the identified opportunities for using multimedia technologies in improving the learning process in preschool organizations.

Key words: the educational process of a preschool organization, multimedia, multimedia technologies, activities, opportunities.

Кіріспе. Қазіргі қоғамды ақпараттандырумен тығыз байланысты білім беруде мультимедиялық технологияларды қолдану кеңінен таратылуымен сипатталады. Олар ақпаратты тарату үшін және педагогтар мен балалардың өзара әрекетін қамтамасыз ету үшін білім берудің қазіргі жүйесінде кеңінен қолданыс табуда. Арнайы жағдайда көптеген технологиялар балаларды оқыту және тәрбиелеу сапасын арттыруға айтарлықтай әсер ететіндігін түсіну қажет. Солардың бірі мультимедиялық технологиялар тәрбиешінің іс-әрекеті барысында жүзеге асырылады.

Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерде тәрбиешінің іс-әрекетінің құрылымы гностикалық, жобалық, құрылымдық, ұйымдастырушылық, коммуникативтік, сараптық деп қарастырылған. Бұл бойынша Н.В.Кузьмина негіздеген іс-әрекеттердің құрылымын төмендегідей құраушылар құрайтынын атап көрсетеді [1]:

- гностикалық (таным);
- жобалық (талдау, мақсат қою, стратегия қабылдау);
- құрастырушы (технология, синтез);
- ұйымдастырушы (жоспардың орындалуы);
- коммуникативтік.

Бұл аталған іс-әрекеттер құрылымы оқу қызметінің әрбір бөлігіне қатысты болады. Қандай іс-әрекет болмасын ақпараттық технологиялар негізінде жүзеге асырылады. Зерттеуші Захарова Г.И. өзінің ғылыми еңбегінде ақпараттық технология туралы "ақпарат жинау, өңдеу және беру әдісі мен құралдары" ретінде анықтайды және жаңа ақпарат алу үшін зерттелетін объект" деп пайымдаған [2]. Ал, мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дағдыларын дамытуда ақпараттық технологияларды қолданудың маңыздылығын шетелдік және отандық зерттеушілердің жұмыстарынан көруге болады (Ж.К.Ахмадиева, К.З.Хамитова, Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т., Е.Н. Иванов, С. Пейперт, Н.П.Чудова және т.б.) [3]. Мектепке дейінгі білім беруге АКТ енгізу бойынша ғылыми жұмыс жүргізген зерттеушілер А.В Запорожец Л.С. Новоселова, Л. А. Парамонова, Л.Д. Чайнова еңбектерінде көрініс тапқан. Ал, В.В. Давыдова, А.Н. Леонтьева, А.М. Матюшкинаның ғылыми зерттеулерінде ересек мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін дамытудың ең жақсы факторы баланың тиімді дамуына мүмкіндік беретін құралдарды дұрыс таңдау болып табылатындығы айтылады [4]. Сонымен қатар, қоршаған дүниенің баланың дамуына әсері орасан зор екендігін көрсетеді. Бұдан, бала

айналасындағы әлемді қаншалықты терең білсе, соғұрлым көп сұрақтар туындайды, ересек адамның негізгі міндеті-балаға осы сұрақтарға өз бетінше жауап табуға көмектесу екенін көреміз.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымында қазіргі білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі баланың ақпараттық ресурстармен өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейте алатын интерактивті ортаны құру болып табылады.

Интерактивті және мультимедиялық құралдар оларды жана білім алуға ұмтылуға ынталандыру үшін жасалған. Компьютер оқу апаратын ұсыну мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді, баланың ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық технологияларды қолдану (түс, графика, дыбыс, заманауи бейне жабдықтар) қоршаған әлеуметтік ортадан әртүрлі жағдайларды имитациялауға мүмкіндік береді.

Интерактивті тақта, компьютер сияқты интерактивті оқу құралдары балалардың дамуын диагностикалауда ең керемет көмекшілерге айналуға: мәселен, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, оқу дағдылары және т.б. Бұл балалардың танымдық белсенділігін арттырады, олардың ой-өрісін кеңейтеді, ата-аналардың білім беру мәселелерінде жалпы мәдениетін арттырады, оқу үдерісіне барлық қатысушылардың күш-жігерін үйлестіруді қамтамасыз етеді. Мультимедиялық бағдарламаларға енгізілген ойын компоненттері балалардың танымдық белсенділігін жетілдіреді және материалды толық игеруді күшейтеді [5].

Осы интерактивті құралдардың бірі интерактивті тақта – проектор мен компьютермен бірге қолданылатын құрылғы. Компьютерден алынған сурет проектордың көмегімен кәдімгі экрандағы сияқты интерактивті тақтада көрсетіледі. Қалам немесе саусақты пайдаланып компьютер қолданбаларын басқаруға немесе тақтадан шықпай-ақ кескіннің үстіне жазбалар жасауға болады.

Кез келген интерактивті тақтада оның мақсатына қарай әртүрлі мүмкіндіктер жиынтығын қамтитын бағдарламалық материалдар қамтамасыз етілген. Компьютерден кескіннің үстіне қарапайым сурет салудан немесе жұмыс нәтижелерін сақтау мүмкіндігі бар виртуалды ақ парақтаға дейін басқарылатын нысандармен, беттерге ендірілген бейнеклиптермен және тақтамен жұмыс істеуді жеңілдететін көптеген мүмкіндіктермен түрлі ұйымдастырылған оқу қызметтері мен презентациялар жасау.

Балабақшада ұйымдастырылған оқу қызметтерінде интерактивті тақтаны қолдану жолдары өте алуан түрлі және тек тәрбиеші-педагогтың қиялымен шектелуі мүмкін. Олар презентациялар, интерактивті оқыту бағдарламалары және графикалық, бағдарламалық орталарда жобаларды құру, т.б болады.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың басқа технологиялардан айырмашылығы дұрыс ұйымдастырылған біліммен қанықтыруға ғана емес, сонымен қатар зияткерлік, интеллектуалдық, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, сондай-ақ, жаңа білімді өз бетінше меңгеру қабілетілігімен айқындалады. Компьютердегі ақпаратты мәтін, графика, дыбыс, сөйлеу, бейне түрінде бір уақытта жаңғырту, деректерді есте сақтау және үлкен жылдамдықпен өңдеу мүмкіндігі мамандарға балалар үшін барлық қолданыстағы ойындардан түбегейлі ерекшеленетін жаңа әрекет құралдарын жасауға мүмкіндік беретін құралдар [1]. Осының барлығы өмір бойы білім берудің бірінші буыны болып табылатын мектепке дейінгі тәрбиеге сапалы жаңа талаптар қоюмен қатар, оның басты міндеттерінің бірі бала тұлғасының жан-жақты дамуының негізін қалау болып табылады.

Сондықтан мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесіне ақпараттық технологияларды, оның ішінде мультимедиялық технологияларды енгізу қажет.

Мультимедиялық технологиялар қазірдің өзінде мектепке дейінгі тәрбиеде кеңінен қолданылады және ұйымдастырылған оқу қызметін дәстүрлі өткізуден артықшылығы ерекше. Мультимедиа әртүрлі формаларды бір уақытта қолдануды қамтиды.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында оқу процесінде мультимедиялық технологияларды қолдану отандық мектепке дейінгі педагогикадағы жаңа әдістердің бірі болып табылады. Біздің елімізде мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу процесіне дербес компьютерді енгізудің ерекшелігі – компьютерлер алдымен отбасында, содан кейін балабақшада-ұжымдық тәрбие

жағдайында қолданылады. Баланың шығармашылық дағдыларын мен оның жеке басын қалыптастыру, мектепке дейінгілердің зияткерлік саласын байыту құралы ретінде компьютерді пайдалану тәрбиешінің мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді. Сонымен қатар, балаларды компьютерлік оқыту бағдарламаларына тартуға негіз жасайды.

Интернет-ресурстарды пайдалану мектеп жасына дейінгі балалардың оқу-тәрбие процесін ақпараттандыратын, әсерлі, ыңғайлы етуге мүмкіндік береді және тәрбиешінің балаларды оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, оң нәтижелерге жеткізеді:

- мектеп жасына дейінгі балаларды олардың бейнелі-концептуалды тұтастығы мен эмоционалдық бояуы бойынша біліммен байытады;
- балалардың материалды меңгеру процесін психологиялық тұрғыдан жеңілдетеді;
- балалардың жалпы ой-өрісін кеңейтеді;
- тәрбиешінің іс-әрекетіне қызығушылық танытады;
- оқу үрдісінде көрнекіліктерді қолдану деңгейі артады [6].

Ақпараттық құралдарды шебер үйлестіру тәрбиешінің біліктілігі мен шеберлігіне, ол қолданатын әдістемесіне және компьютерді меңгеру деңгейіне байланысты. Сондай-ақ, компьютерлік технологиялар балалармен тікелей тұлғааралық қарым-қатынасты алмастырмай, тек алға қойылған міндеттерді шешуге көмектесетін тәрбиеші-педагогтың жұмыс жүйесіне кіріктірілуі керек.

Қазіргі уақытта білім берудегі мультимедиялық технологиялар перспективалы бағыттардың бірі. Осындай технологияларды қолданудың табысы білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасына және тәрбиеші-педагогтардың біліктілігіне байланысты.

Мектепке дейінгі білім беру тәжірибесіне мультимедиялық технологияларды енгізу бүгінгі күні ақпараттық кеңістік пен бұқаралық ақпарат құралдары мен коммуникацияның мүмкіндіктері мен ресурстарының ауқымын білдіреді. Мультимедиялық технологиялар арқылы микроәлем мен процестері мен құбылыстарын заманауи бейнелеу иллюстрациялары мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында тиімді оқу ортасын құруға көмектеседі [7].

Мектепке дейінгі ұйымдарда мультимедиялық технологияларды оқу процесін жетілдіру құралы ретінде пайдалану бойынша жұмыс тәжірибесін зерделеп көрсеткендей, тәрбиешілер ActivInspire бағдарламасының критерийлерін қажет етеді. Сондықтан біз осыған сәйкес бірқатар критерийлерді әзірледік:

1. Көрсетілетін ақпарат баланың жасына сәйкес болуы керек.
2. Бейнеролик немесе басқа да ақпарат балаға түсінікті болуы керек.
3. Ақпараттар эстетикалық талаптарға сай ресімделуі керек.
4. Елдің, өлкенің этникалық ерекшеліктерін ашатын фильмдерді таңдау жақсы.
5. Кейіпкерлердің сөзі үлгі болып, өзінің дыбыстық, лексикалық, грамматикалық ресімделуі бойынша нормативтік көрсеткіштерге жауап беруі тиіс.
6. Ақпарат балада оң эмоционалдық реакцияларды тудыруы керек.
7. Мультипликациялық фильмдер патриоттық сезімдерді, Отанға, туған өлкеге деген сүйіспеншілікті қалыптастыруға, жағымды адамгершілік қасиеттерді – мейірімділік, қайырымдылықты, адалдықты және т. б. тәрбиелеуге бағытталуы тиіс.
8. Белгісіз мультфильмнің кадрларын сюжеттік реттеу кезінде балалар қиялын белсендіру
9. Ақпаратты көргеннен кейін кері байланыстың болуы.

Осы критерийлерді басшылыққа ала отырып, төмендегідей тапсырмалар жүйеленді:

- үлестірмелі материалдар (бейнероликтен алған ақпараттары бойынша қиынды суреттер мазмұн құрастыру) ;
- шығармашылық тапсырмалар (көрген ертегілерін мазмұндап айтады және өз қиялымен аяқтау);
- дидактикалық ойындар (дыбыстар, қимыл іс-әрекеттер және т.с.с.)
- суретті альбом (ақпараттарды салыстыру);
- мнемокестелер (тақпақтар, жұмбақтар, өлеңдер, жаңылтпаштар және т.б.);

Мәселен, мультимедиялық әдіспен жұмыс істеу үшін, біріншіден, иллюстрациялық және ақпараттық материалды таңдау қажет, екіншіден, ертеңгіліктер мен басқа да іс-шаралардың

сценарийлерімен таныс болуы керек, үшіншіден балалармен оқу қызметінің тиімділігін арттыру үшін Power Point бағдарламасында презентациялар жасаған дұрыс (соның ішінде дидактикалық ойындар, бейнелі картиналар, сөзжұмбақ).

Мектепке дейінгі білім беруде жиі қолданылатын әдістердің бірі «Мнемокесте».

Мнемокесте тақырыбы: «Кішкентай бала»

Мақсаты: Өртүрлі суреттер арқылы балаларға өлең жолдарын жаттату. АКТ құралдарын пайдалану арқылы балалардың логикалық ойлауға үйрету. Балалардың ұсақ қол маторикасын дамыту.

Құралдары: компьютер, интерактивті тақта, ғаламтор желісі, ActivInspire бағдарламасы.

Құрастыру жолы: Бұл кестені құрастыру үшін бізге ең алдымен ActivInspire бағдарламасын өз компьютерімізге жүктеп орнатып алуымыз керек. Ең алдымен өлең жолдарын құрал-саймандар тақтасынан тетік басу арқылы флипчарт бетіне еңгізіп аламыз. Келесі кезекте мнемокестенің өзін құрамыз. Ғаламтор желісінің көмегімен өлең жолдарының әр қатарының мағынасын ашатын суреттердің кестесін құрамыз және де олар қозғалып кетпеуі үшін – блок тетігін басамыз. Енді келесі командаларды орындау арқылы флипчарт бетіндегі ақпаратты жасырамыз: құралдары — шаршы прожектор. Бұл балалардың мнемокесте мазмұнымен танысу барысында басқа суреттерге назарының аумай, тәрбиешінің басқаруымен назарын берілген тапсырмаға аударуына өз көмегін тигізеді. Осы сияқты суретті сериялар, ойындар, ойыншықтар, аудиожазбалар, жыл мезгілдері, мультипликациялық фильмдер және т.б құрастыруға болады.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында бейне әдістің алатын орны ерекше. Бұл әдіс білімді ұсыну үшін, бақылауды, тұрақтандыруды, қайталауды, жалпылауды ұйымдастыруда қолдануға болады. Ол барлық дидактикалық функцияларды орындай отырып, ақпаратты көрнекі түрде қабылдау негізіне сүйенеді. Берілген әдістің оқыту және тәрбиелеу функциясы көрнекі сұлбалардың жоғары тиімділіктігіне негізделеді. Білім беру үдерісін жетілдіруде бейне әдісті қолдану төмендегідей мүмкіндіктер береді:

- балаларға ақпарат беру;
- көрнекіліктің маңыздылығын арттыру;
- балалардың сұраныстары мен қызығушылықтарын қанағаттандыру;
- тәрбиешінің техникалық құралмен дұрыс жұмыс жасауы;
- кері байланысты орнықтыру;
- толық, әрі жүйелі басқару [8].

Аталған әдіс жаңа материалды түсіндіруде, басқа ғылым салаларымен, өмірмен байланыс жасауда, іс-әрекеттерді бақылауда, салыстыруда өте тиімді. Бейне әдісті оқу үрдісінде қолданушы тәрбиеші- педагогтан зерттелетін проблема шеңберіне балаларды ендірудің, олардың іс-әрекеттерін бағыттай отырып, жалпылама шешімдер алуының, жеке-дара көмек көрсетудің жоғары іскерлігін талап етеді.

Оқыту үрдісін жетілдіруде ойын әдісінің маңызы зор. Ойын барысында балаларда тұрақты танымдық қызығушылықты қалыптастыру үшін біз ерекше, таңқаларлық және күтпеген элементтерді (тірі және тірі емес табиғаттың жылжымалы объектілері; дыбыстық эффекттер; анимациялар; слайд-шоу, видео-фрагменттер) қамтитын материалды таңдадық, бұл білім беру іс-әрекеті кезінде жағымды эмоционалды жағдай жасауға ықпал етеді.

Сонымен қатар, ересек жас тобындағы тәрбиешілердің тәрбие жұмысының жоспарына талдау жасалынды. Онда бірқатар кемшіліктердің орын алғандығын байқадық. Мәселен, ертеңгіліктерді өткізуде жүйелілік жоқ, жүргізудің ыңғайлы жолы қарастырылмайды, іс-шаралар уақытында өткізілмейді, оның мазмұнында ойын-сауық түрлері көп, тәрбие жұмыстары дәстүрлі қалыптасқан формаларда ғана өткізіледі, ал балалар оған қызығушылық танытпайды, сөйлеу деңгейлері төмен. Балалардың мультимедиа жөніндегі білімі, түсінігі, оған деген сенімі, қызығушылығы сауалнама, әңгімелесу арқылы анықталды.

Сауалнамаға берілген жауаптардың кейбірі көңілден шыққанымен, көпшілігі көкейге біраз ой салады. Мәселен, экспериментке қатысқан ересек жас тобы балаларының барлығы тек өздеріне таныс жануарлар мен құстардың аттарын ғана атады. Ал балалардың басым көпшілігі мультимедиадан көрсетілген ертегілердің мазмұнын әңгімелеп беру тұрмақ, аттарын да айтып

бере алмайды. Сондай-ақ, жануарлар мен құстардың да түрлерін ажырата алмайды. Олардың атаған ертегілері – «Мақта қыз бен мысық», «Ұр тоқпақ».

Жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсеткендей, әдістемелік нұсқаулардың, ересек жас тобының оқу-тәрбие процесінде мультимедиялық технологияларды пайдалану туралы әдістемелік нұсқаулықтың болмауы, топ тәрбиешілерінің әзірлеген мультимедиялық тапсырмаларының төмендігі, бізге осы мәселені шешудің жолдарын қарастыру қажеттілігі туды..

Нәтижелері. Біздің ой-тұжырымымыз бойынша:

1) мультимедиялық презентацияларды дәстүрлі оқыту әдістерімен үйлестіре жүйелі түрде қолдану кезінде мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту жұмыстарының тиімділігін анықтау;

2) ересек жас тобы балаларына мультимедиялық тапсырмаларды қолданудың формалары мен әдістерін саралау аталған мәселенің шешімін табуға ықпал етеді.

Сонымен, жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, біз мектепке дейінгі ұйымның оқу процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолданудың үзіліссіз жүзеге асырылуы қажет деп есептейміз. Соған орай, қоғамның әлеуметтік бөлігі ретінде, мектепке дейінгі ұйымның оқу процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолданудың, яғни оның жұмыс жүйесінің ерекшелігін көрсетеміз:

➤ балалардың танымдық қабілеттерін дамыта отырып, тәрбиешілердің заманауи мультимедиялық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалану, бұл оқу үдерісін барлық балалар үшін тартымды етуге мүмкіндік береді;

➤ даму деңгейі мен жеке бас ерекшеліктерін, балалардың оқуға деген және жаңа нәрселерді білуге құштарлығын қалыптастыру.

Осындай үзіліссіз мультимедиялық әдіспен жүргізілген жұмыс істеудің формаларын төмендегідей нақтылаймыз:

- когнитивті дамытуға кіріктірілген білім беру салаларына арналған біріктірілген мультимедиялық презентацияларды пайдалану;

- мультимедиялық ойындарды қолдану арқылы қарапайым математикалық көріністерді қалыптастыруға арналған топтамалар.

- балалардың оқу материалын полисенсорлық (көрнекі және есту) қабылдауын дамытуға бағытталған мультимедиялық ойындарды қолдану;

- ата-аналармен кеңестер, жеке жұмыс жүргізу [9].

Сонымен қатар, балалармен жұмыс жасауда ақпараттық оның ішінде мультимедиялық технологияны қолдануда мына факторларды ескереміз:

- компьютерлік ойын тапсырмалары белгіленген кезеңдер бойынша жүргізіледі. Яғни, көлемі аз ойындарға немесе нәтижелерді кейіннен сақтай отырып, белгілі бір кезеңдерде тапсырманы орындауды қамтитын ойындарға береміз.

- баланың денсаулығын сақтау үшін шарттарды сақтау маңызды. Көру қабілетінің бұзылуының алдын алуға және көрнекі-кеңістіктік қарым-қатынастарды дамытуға бағытталған АКТ ойындарын қолдану арқылы CD -ге міндетті түрде қосу керек.

- мультимедиялық презентацияларды пайдаланып CD жүргізу үшін мультимедиялық проекторды пайдаланамыз. Санитарлық нормаларға сәйкес, экраннан балалар отыратын орындықтарға дейінгі қашықтық 2 - 2,5 метр болуы керек.

Педагогикалық әдебиеттерде мультимедиялық технологияларды қолданудың әртүрлі принциптері ұсынылады. Принциптердің ересек жас тобының оқу процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолданудың негізгі принциптеріне төмендегілерді жатқызамыз;

1) жүйелілік принципі;

2) жас ерекшелік принципі;

3) белсенділік принципі;

4) тиімділік принципі;

5) теория мен практиканың байланыстылығы принципі [10].

Аталған принциптердің ересек жас тобында оқу процесін жетілдіруде мультимедиялық технологияларды қолданудың жетекші құралы – дыбыстау, анимация, бейне жазба, суреттер, мәтіндер, мазмұнды ойындар немесе ертегі екендігінің дәлелі. Мектепке дейінгі ересек жас балаларының мультимедиялық технологияларды қолдануда, біріншіден, мультимедиялық тапсырмаларды орындауына байланысты балалармен жүргізілетін жүйелі іс-әрекетке, екіншіден, ұйымдастырылған түрлі іс-әрекеттер мен оқу қызметінің мазмұнына, үшіншіден көрген бейнені эмоциялық сезіммен қабылдауына байланысты екені анықталды. Осылардың нәтижесінде балалар көргендері бойынша образға ене отырып, драмалайды, әңгімелейді.

Мультимедиялық технологияларды қолдану арқылы ересек жас балаларының оқу және тәрбие процесін жетілдіруге болады:

- а) тәрбиешілердің мультимедиялық тапсырмаларды түсіндіруі арқылы;
- б) мультимедиялық тапсырманы эмоционалдық әсермен қабылдауға байланысты;
- в) балалардың өзара қарым-қатынасқа тусуі;
- г) балалардың бейнені драмалауы;

Осы аталған мүмкіндіктердің барлығы компьютер, ноутбук, планшет, мобильді телефон (смартфон), микрофон, құлаққап, камера, фотопарат, проектор, интерактивті тақта және т.б. мультимедиялық құралдар арқылы жүзеге асырылады [6].

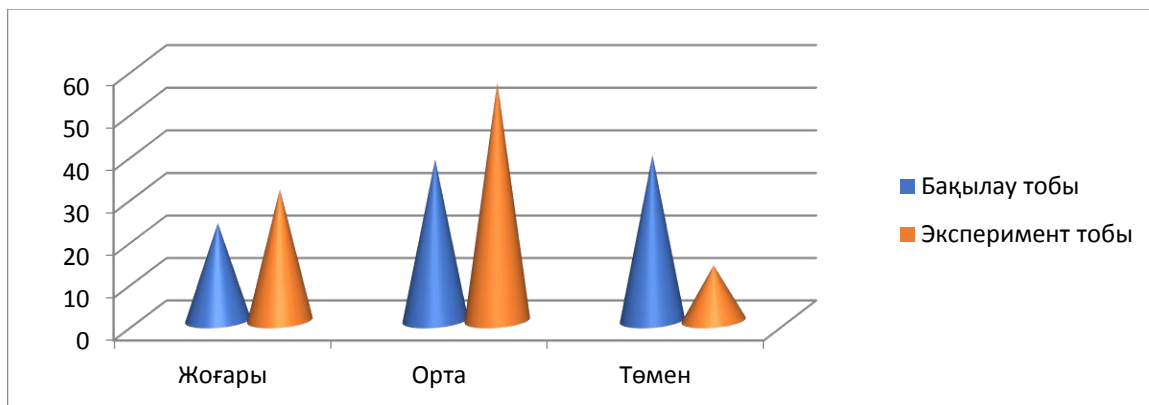
Балабақшада ұйымдастырылатын оқу қызметінің өзіндік ерекшеліктері бар, олар эмоционалды, жарқын, үлкен суреттелген материалды қамтитын, дыбыс пен бейне жазбаларды пайдалана отырып өтуі керек. Осының бәрі бізді мультимедиялық мүмкіндіктері бар компьютерлік технологиямен қамтамасыз етуге көмектеседі.

Мультимедиялық технологиялардың оқу үрдісінде пайдаланудың тиімділігіне талдау жасай отырып, компоненттер жүйесін және оның өлшемдерін төмендегідей қарастырдық:

- эмоционалдық компонент – мультимедиялық тапсырмалардан алған эстетикалық әсерін эмоциялық сезіммен бере білуі;
- интеллектуалдық компонент – мультимедиялық тапсырмалардың мазмұнын, өзінің қиялымен ұштастыра еркін әңгімелеуі;
- еріктік компонент – мультимедиялық тапсырмалардағы күрделі көріністерді шешуде әр түрлі амал-жолдарды іздестіруі.

Осы аталған компоненттер негізінде зерттеу жұмыстары жүргізіліп, нәтижесі шығарылды. Оны төмендегі диаграммадан көрсетеміз (1-сурет)

Оқу процесін жетілдіру эксперименттік топтарда жоғары деңгей 29 пайыз, орта деңгей 51 пайыз, ал төменгі деңгей 10 пайыз көрсеткішке жетті. Ал бақылау топтарында жоғары деңгей 20 пайыз, орта деңгей 33 пайыз, төменгі деңгей 36 пайызды көрсетті. Сөйтіп, зерттеу нәтижелері мектепке дейінгі ұйымдарда оқу процесін жетілдіру мультимедиялық технологияларды жүйелі қолданса тиімді болады деген болжамды қуаттады.

Сурет 1 – Эксперименттік және бақылау топтарының нәтижелерін салыстыру

Нәтиженің талқылануы. Қазіргі уақытта білім берудегі мультимедиялық технологиялар перспективалы бағыттардың бірі. Осындай технологияларды қолданудың табысы б ілім беру

ұйымдарының материалдық-техникалық базасына және тәрбиеші-педагогтардың біліктілігіне байланысты

Мектепке дейінгі ұйымда оқу процесін мультимедиялық қамтамасыз ету технологиясын жасап, сынақтан өткіздік. «Таным», «Қарым-қатынас», Көркем шығармашылық, «Әлеумет», «Көркем әдебиет», «Қауіпсіздік», «Дене шынықтыру», «Денсаулық» сияқты түрлі білім беру салаларында өз тәжірибемізде мультимедиялық презентацияларды қолданамыз. Біздің жұмысымыздың өнімі – «Мультимедиялық презентациялар жинағы». Біздің мультимедиялық жинағымызда тақырыптар бойынша жіктеуге болатын көптеген презентациялардан тұрады. Олар: «Ойын математикасы», «Ертегілер арқылы саяхат», «Мектепке дейінгі балалардың сөйлеуін дамыту», «Жол жүру ережелері», «Айболит сабақтары», «Мәдениет мінез-құлық» және т.б.

Мультимедиялық презентацияларды қолдану: оқу қызметі кезінде көрсетуге немесе күнделікті өмірде көруге болмайтын немесе қиын өмірлік жағдайларды имитациялау қабілеті бар (мысалы, жануарлардың дыбыстарын шығару; көліктің жұмысы және т.б.); балалардың еріксіз зейінін арттырады, материалды түсіндіру мен бекітудің жаңа әдістерін қолдану арқылы ерікті дамытуға көмектеседі; әртүрлі мультимедиялық эсерлерді қолдану арқылы ұлғаятын оқу мотивациясын арттыруға көмектеседі; мектеп жасына дейінгі балалардың көрнекі-бейнелі ойлауын ескере отырып, қабылдаудың барлық арналары (көрнекі, механикалық, есту, эмоционалдық) қатысатындықтан, материалды жақсы есте сақтауға және меңгеруге ықпал ететін көрнекілікті қамтамасыз етеді;

Біз оқу қызметінде мультимедиялық технологияны қолданудың тағы бір мүмкіндіктері – меңгертілетін материалды бекітуге, диагностикалық тапсырмаларды орындауға арналған электрондық дидактикалық ойындар мен жаттығулардың маңызды орын алатыны байқалды. Сондай-ақ, мультимедиялық құралдарды пайдалану оқытудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Олар: балаларда оқуға деген терең көзқарасты қалыптастырады; мультимедиа оқуға бейімділігін ынталандырады; топтық жұмыс дағдыларын дамытады; оқытудың когнитивтік аспектілерін ынталандырады; психикалық белсенділікті күнделікті компоненттерден босатады; мектеп жасына дейінгі балалардың оқуға деген ынтасын арттырады. Соған орай, зерттеу нәтижесінде тиімді факторларды төмендегідей анықтай алдық:

- презентацияда оқу мен жазуды білмейтін мектеп жасына дейінгі балаларға түсінікті бейнелі ақпарат түрі бар болғандықтан, балалар омеңгерілетін материалды жақсы қабылдайды;

- балалардың компьютерлік және мультимедияның тартымдылығына байланысты оқу қызметіне деген ынтасы артады. Бұндағы қозғалыс, дыбыс, анимация балалардың назарын ұзақ уақыт бойы аударады;

- алынған білім ұзақ уақыт бойы есте сақталады және қысқаша қайталаудан кейін практикалық қолдану үшін қалпына келтіру оңайырақ;

- презентациялар күнделікті өмірде көрінбейтін өмірлік жағдайларды имитациялауға мүмкіндік береді (мысалы, зымыранның немесе спутниктің ұшуы, хризалистің көбелекке айналуы және т.б.).

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқытудың дәстүрлі түрлерімен, балабақшаның оқу-тәрбие процесіне мультимедиялық технологияларды енгізу жұмыстарымен салыстырғанда біз бірқатар артықшылықтарды атап өтеміз:

✓ компьютер экранында ақпаратты ойын түрінде көрсету балалардың үлкен қызығушылығын тудырады;

✓ проблемалық тапсырмалар, мадақтау, оларды компьютердің өзі дұрыс шешкенде, балалардың танымдық белсенділігін ынталандырады;

✓ электрондық оқыту құралдарын қолдануды кеңейтуге мүмкіндік береді, өйткені олар ақпаратты дәстүрлі құралдарды пайдаланудан жылдамырақ береді;

✓ мультимедиялық технологияны пайдалана отырып, оқу қызметінде көрсетуге немесе күнделікті өмірде көруге болмайтын немесе қиын өмірлік жағдайларды модельдеуге болады (мысалы, планеталар, күн жүйесі, уақыт);

✓ оқу қызметінің жоғары динамикасы материалды тиімді меңгеруге, балалардың есте сақтауын, қиялын, шығармашылығын дамытуға ықпал етеді [10].

Теориялық талдаулар мен принциптерді басшылыққа ала отырып, мектепке дейінгі білім беру үдерісін жетілдіруде мультимедиалық технологияларды пайдаланудың *шарттарын* төмендегідей анықтадық:

- балалардың шығармашылық дағдыларын дамыту;
- балалардың әлеуметтік өзін-өзі көрсетуі үшін жағдай жасау;
- балалармен тікелей білім беруде уақытты пайдалану тиімділігін арттыру;
- балалармен жұмыстың жайлы психологиялық орта жағдайларын жасау;
- тәрбиеші еңбегінің сипатын өзгерту, оның іс-әрекетінің шығармашылық құрамын күшейту;
- әр түрлі білім беру салалары бойынша мультимедиялық презентациялар, түрлі ойын тапсырмалары мен жаттығулары бар дидактикалық компьютерлік материалдар тізбесін құру.
- мультимедиялық презентацияларды қолдануды күшейту.

Қорытынды. Мектепке дейінгі тәрбиеші іс-әрекетінде мультимедиалық технологияларды қолдану мектепке дейінгі білім беру жүйесіне инновациялық үдерістерді енгізуге, білім беру саласындағы басқарудың барлық деңгейін жақсартуға, қолжетімділік мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік беретінін дәлелдей отырып, ақпараттық ресурстар, компьютерлік дағдыларды дамытуға және шығармашылық қиял мен логикалық ойды арттыруға көмектеседі.

Мультимедиалық технологияларды пайдаланатын оқу қызметі күрделі және дәстүрлі оқытуды біріктіре отырып, мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру үдерісін жетілдіруге негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Караев Ж.А. Активизация познавательной деятельности учащихся в условиях применения компьютерной технологии обучения: автореф. ... док. пед. наук. – Алматы, 1994. - 46 с.
2. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: [учебное пособие] Москва: Изд. центр Академия, 2013.
3. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010.
4. Грин Н.В. Мультимедиа как средство медиа образования при обучении детей // В мире научных открытий. - 2018. - № 3. - С. 26-35.
5. Сабыров Д. Оқу - тәрбие үдерісінде білім беруді ақпараттандыруды қолдану. - Алматы: Мектеп, 2016. - 110 б.
6. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар. – Тараз: ТарМУ, 2013. - 208 б.
6. Кеңесбаев С.М. Жоғары педагогикалық білім беруде болашақ мұғалімдерді жаңа ақпараттық технологияны пайдалана білуге даярлаудың педагогикалық негіздері. – Алматы: Мектеп, 2007. – 244 б.
8. Удод И. В. Использование современных мультимедийных технологий в учебном процессе// 2016 (statya-ispolzovanie...uchebnom-processe...)
9. Бартенева Т.П. Значение использования ИКТ в процессе развития дошкольников / Т.П. Бартенева // 2012. (<http://1september.ru/>)
10. Абдраманова Г. Б. Оқу үрдісінде мультимедиа технологияларын қолдану // Молодой ученый. — 2015. — № 7.1 (87.1). — С. 8-9. — URL: <https://moluch.ru/archive/87/16654/>

Referense:

1. Karaev J.A. Aktibisazia posnavatelnoi deiatelnosti yshashixcia v yclovia primenenia kompiyternoi texnologii obyshenia: avtoref... dok.ped/nayk.- Almanu, 1994.-46 с.
2. Zaxarova I.G. Informacinnoe texnologii v obrazovanii: [yshebnoe pocobie] Mockva: Izd.centр Akademia, 2013

3. Myxamedshanova C.T., Meldebekova M.T. *Pedagogtardun aqparattuu-kommunikazialuq texnologialardu qoldqny boiunsha qusurluqtarun qaluptacnury adictemeci.* Almatu: SHC «Daiur Bacpa», 2010

4. Grin N.V. *Myltimedia kak credctvo media obrasovania pri ovyshenii detei // V mire nayshnux otrutii.*-2018.- 3.- C.26-351.

5. Caburov D. *Oqy-tarbie ydericinde bilim berydi aqparattandurydu qoldany.*- Almanu: Mektep, 2016.- 110 b.

6. Byzaybaqova K.J. *Jana pedagogikaluuq texnologialar.*- Taras: TarMY, 2013.-208 b.

7. Kenecbaev C.M. *Jogaru pedagogikaluuq bilim beryde bolashaq mygalimderdi jana aqparattuuq texnologiana paidalana bilyge daiarlaydun pedagogikaluuq negisderi.*- Almatu: Mektep. 2007.-244 b.

8. Ydod I.V. *Icpolzovanie covremennux myltimedinux texnologii v yshebном processe// 2016 (statya-ispolzovanie...uchebном-processe...)*

9. Barteneva T.P. *Snashenie icpolzovanie IKT v prozecce rasvitia doshkolnikov// T.P. Barteneva// 2012. (<http://1september.ru/>)*

10. Abdramanova G.B. *Oqy yrdicinde myltimedia texnologialarun qoldany // Molodoi yshenui.* — 2015. — № 7.1 (87.1). — С. 8-9. — URL: <https://moluch.ru/archive/87/16654/>

МРНТИ:14.29.29

<https://doi.org/10.51889/2022-1.1728-5496.26>

Ибатова Г.Б.,^{1*} Самова А.Қ.¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ, Қазақстан

ЖАЛПЫ СӨЙЛЕУ ТІЛІ ДАМЫМАҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЗЖАСАМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Мақалада жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын эксперименталды қалыптастыру жолдары ұсынылған. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыру мәселесі маңызды. Біздің зерттеуіміз бойынша қазіргі уақытқа дейін жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларының ерекшеліктері және дамыту жолдарын анықтау мәселесіне жеткілікті түрде назар аударылмағаны айқындалып отыр.

Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы соңғы жылдары тіл кемшіліктерінің ішінен жиі кездесетін және күрделі бұзылыс болып есептеледі. Онда балалардың есту қабілеті және зиятының дамуы қалыпты, алайда сөйлеу тілінің барлық құрама компоненттері қалыптаспаған болып келеді, атап айтқанда сөз қоры, дыбыстық жағы, грамматикалық құрылымы. Ал грамматикалық құрылымы түсінігіне балалар тілінің сөзжасам, сөзөзгерту, сөйлем құрау дағдылары кіреді. Баланың тіл дамуында ерекше рөлге сөзжасам мен сөзөзгерту ие. Сөзжасам бір жағынан сөздік қорды молайтудың ерекше жолы, яғни тілдің сөздік құрамын толықтыру құралы болса, екінші жағынан тілдің морфологиялық жүйесінің құрама бөлігі болып табылады, себебі сөзжасам морфемалардың түрлі тәсілдермен қосылуы арқылы жасалады. Аталған балаларда сөзжасам дағдылары жетілмеген болып келеді. Ол өз кезегінде балалардың байланыстырып сөйлеуіне, еркін түрде сөз арқылы қарым-қатынасқа түсуіне, әлеуметтенуіне кедергі жасайды.

Ол дағдыларды арнайы логопедиялық жұмыста дамытып, жетілдірумен айналысу аса маңызды. Сондықтан, біз мақаламызда ғылыми зерттеуіміздің бір бөлігі – жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам білік, дағдыларын қалыптастыру жолдарын ұсынып отырмыз.